Zbirka odločb sodne prakse

SKLEPNI PREDLOGI GENERALNE PRAVOBRANILKE
ELEANOR SHARPSTON,
predstavljeni 11. julija 2013 [1]

Zadeva C-209/12

Walter Endress
proti
Allianz Lebensversicherungs-AG

(Predlog za sprejetje predhodne odločbe, ki ga je predložilo Bundesgerichtshof (Nemčija))

„Življenjsko zavarovanje — Pravica do odstopa — Rok za odstop — Začetek teka roka in trajanje — Posredovanje informacij“

1. V skladu s pravom Unije je treba imetniku police življenjskega zavarovanja zagotoviti rok od 14 do 30 dni od obvestila o sklenitvi pogodbe (v nadaljevanju: rok za odstop) [2], v katerem lahko od nje odstopi, pred sklenitvijo pogodbe pa mora biti poučen o podrobnostih uveljavljanja te pravice do odstopa. Kaj se zgodi, če o tem ni obveščen? Ali lahko odstopi od pogodbe? Če lahko, ali pravo Unije nasprotuje nacionalnemu ukrepu, v skladu s katerim ta pravica ugasne eno leto po plačilu prve premije in neodvisno od tega, ali so bile obvezne informacije o pravici do odstopa dostopne zavarovalcu?

2. To je glavna problematika, ki jo bo treba obravnavati pri odgovoru na vprašanje za predhodno odločanje v obravnavani zadevi.

1 — Jezik izvirnika: angleščina.

2 — V zadevni direktivi je opredeljen kot „obdobje mirovanja“, glej točko 9 spodaj.

Pravo Unije

Druga direktiva o življenjskem zavarovanju

3. Direktiva Sveta 90/619/EGS (v nadaljevanju: Druga direktiva o življenjskem zavarovanju)[3] je spremenila in dopolnila Direktivo Sveta 79/267/EGS (v nadaljevanju: Prva direktiva o življenjskem zavarovanju)[4], ki je vključevala „življenjsko zavarovanje“, opredeljeno kot „zavarovalna vrsta, ki jo sestavljajo zlasti zavarovanje za primer doživetja, zavarovanje za primer smrti, mešano zavarovanje, življenjsko zavarovanje z vračilom premij, zavarovanje za primer poroke, zavarovanje za primer rojstva“.[5]

4. Namen Druge in Tretje direktive o življenjskem zavarovanju je bil zlasti vzpostaviti notranji trg na področju življenjskega zavarovanja, skupaj s svobodo opravljanja storitev življenjskega zavarovanja.[6]

5. V skladu s členom 4(1) Druge direktive o življenjskem zavarovanju je načeloma veljalo pravo države članice obveznosti, čeprav so lahko pogodbenice izbrale pravo druge države, kadar je to dovoljevalo pravo te države. „Država članica obveznosti“ je bila opredeljena v členu 2(e) te direktive kot „država članica, v kateri [je imel] zavarovalec bivališče, ali če je [bil] zavarovalec pravna oseba, državo članico, v kateri je [bil] sedež pravne osebe, na katero se nanaša pogodba“.

6. Člen 15 Druge direktive o življenjskem zavarovanju, kakor je bil spremenjen s členom 30 Tretje direktive o življenjskem zavarovanju, je določal:

„1. Vsaka država članica predpiše, da lahko zavarovalec, ki sklene individualno pogodbo o življenjskem zavarovanju, v času od 14 do 30 dni od dneva, ko je bil obveščen o sklenitvi pogodbe, odstopi od pogodbe.

Če imetniki polic pošljejo obvestilo o odstopu, so v prihodnje prosti obveznosti, ki izhajajo iz pogodbe.

Drugi pravni učinki in pogoji odstopa se določijo s pravom, ki se uporabi za pogodbo, kakor je opredeljeno v členu 4, predvsem glede podrobnosti obveščanja zavarovalca o sklenitvi pogodbe.

2. Državam članicam ni treba uporabljati odstavka 1 za pogodbe s trajanjem 6 mesecev ali manj ali če zaradi statusa zavarovalca ali okoliščin, v katerih je pogodba sklenjena, zavarovalec ne potrebuje te posebne zaščite. Države članice v svojih predpisih določijo primere, ko se odstavek 1 ne uporablja.“

3 — Direktiva Sveta z dne 8. novembra 1990 o usklajevanju zakonov in drugih predpisov o neposrednem življenjskem zavarovanju in določbah za olajšanje učinkovitega uresničevanja svobode opravljanja storitev ter o spremembah Direktive 79/267/EGS (UL L 330, str. 50). Druga direktiva o življenjskem zavarovanju je bila spremenjena z Direktivo Sveta 92/96/EGS z dne 10. novembra 1992 o usklajevanju zakonov in drugih predpisov o neposrednem življenjskem zavarovanju, ki spreminja direktivi 79/267/EGS in 90/619/EGS (Tretja direktiva o življenjskem zavarovanju) (UL L 360, str. 1, v nadaljevanju: Tretja direktiva o življenjskem zavarovanju). Ta je sama bila večkrat spremenjena. Druga direktiva o življenjskem zavarovanju je bila razveljavljena z Direktivo 2002/83/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. novembra 2002 o življenjskem zavarovanju (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 6, zvezek 6, str. 3, v nadaljevanju: Direktiva 2002/83), ki pa je bila razveljavljena z Direktivo 2009/138/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. novembra 2009 o začetku opravljanja in opravljanju dejavnosti zavarovanja in pozavarovanja (Solventnost II) (UL L 335, str. 1). Člena 35 in 36 Direktive 2002/83 se nanašata na pravico do odstopa in obveznost sporočanja nekaterih informacij zavarovalcem. Njune določbe so podobne tistim, ki so sporne v obravnavani zadevi. V sklepnih predlogih bom za Drugo direktivo o življenjskem zavarovanju in Tretjo direktivo o življenjskem zavarovanju uporabljala skupni izraz „Druga in Tretja direktiva o življenjskem zavarovanju“. Obe direktivi sta bili razveljavljeni, zato se nanju ves čas sklicujem v preteklem času.

4 — Prva direktiva Sveta 79/267/EGS z dne 5. marca 1979 o usklajevanju zakonov in drugih predpisov o začetku opravljanja in opravljanju dejavnosti neposrednega življenjskega zavarovanja (UL L 63, str. 1), kakor je bila spremenjena (nato razveljavljena z Direktivo 2002/83).

5 — Člen 1(1)(a) Prve direktive o življenjskem zavarovanju.

6 — Glej na primer uvodno izjavo 19 Tretje direktive o življenjskem zavarovanju.

Tretja direktiva o življenjskem zavarovanju

7. V uvodni izjavi 23 Tretje direktive o življenjskem zavarovanju je navedeno:

„[…] na notranjem trgu zavarovalniških poslov bodo potrošniki imeli večjo in pestrejšo izbiro pogodb; […] če naj bi potrošniki to raznolikost in večjo konkurenco v celoti izkoristili, jim je treba dati vse podatke, ki so potrebni za to, da jim bodo omogočili, da izberejo pogodbo, ki najbolje ustreza njihovim potrebam; […] ta zahteva o obveščanju je tem bolj pomembna, ker je lahko trajanje obveznosti zelo dolgo; […] zato morajo biti minimalni predpisi usklajeni, da bi potrošniki dobili jasne in natančne podatke o bistvenih značilnostih produktov, ki jim jih zavarovalnica ponuja, ter podrobne podatke o organih, na katere naslovijo kakršne koli pritožbe zavarovalcev, zavarovancev ali pogodbenih upravičencev“.

8. Člen 31 je določal obveznost sporočanja informacij zavarovalcu pred sklenitvijo pogodbe:

„1. Pred sklenitvijo pogodbe o zavarovanju je treba zavarovalcu sporočiti najmanj informacije, naštete v Prilogi II(A).

2. Zavarovalec je v času trajanja pogodbe obveščen o vseh spremembah informacij, naštetih v Prilogi IIB).

3. Država članica obveznosti lahko od zavarovalnic zahteva, da poleg informacij, naštetih v Prilogi II, pošljejo še druge informacije, če je to potrebno, da zavarovalec pravilno razume bistvene elemente obveznosti.

4. Podrobna pravila za izvajanje tega člena in Priloge II določi država članica obveznosti.“

9. V Prilogi II so bile naštete „informacije, ki jih je [bilo] treba zavarovalcu sporočiti pred sklenitvijo pogodbe (A) ali v času trajanja pogodbe (B)“. Te informacije je bilo treba „posredovati jasno in natančno, pisno in v uradnem jeziku države članice obveznosti“. Točka A je vsebovala tabelo: v levem stolpcu so bile naštete informacije o zavarovalnici, v desnem pa o obveznosti. V točki 13 slednjega so bila navedena v francoščini „modalités d'exercise du droit de renonciation“ in v angleščini „[a]rrangements for application of the cooling-off period“ („[d]ogovori glede uporabe obdobja mirovanja“), tj. obdobja, v katerih je bilo mogoče uveljaviti pravico do odstopa.[7] Zdi se, da se je različica v nemškem jeziku, ki govori o „Ausübung des Widerrufs[-] und Rücktritt[s]rechts“, nanašala na različne vidike pravice do odstopa.

Nacionalno pravo

10. Člen 5a Versicherungsvertragsgesetz (zakon o pogodbah o zavarovanju, v nadaljevanju: VVG) je v različici, ki je veljala v času postopka v glavni stvari (v nadaljevanju: izvirna različica člena 5a VVG), določal:

„(1) Če zavarovalnica zavarovalcu ob podaji ponudbe ni izročila zavarovalnih pogojev ali potrošniških informacij v skladu s členom 10a Versicherungsaufsichtsgesetz[8], velja, da je bila pogodba sklenjena na podlagi zavarovalne police, zavarovalnih pogojev in nadaljnjih potrošniških informacij, ki so odločilne za vsebino pogodbe, če zavarovalec v 14 dneh po prejemu dokumentacije pisno ne ugovarja. […]

7 — Glej na primer nizozemsko različico („[w]ijze van uitoefening van het recht van opzegging“) in špansko različico („[m]odalidades de ejercicio del derecho de renuncia“).

8 — Zakon o nadzoru zavarovalnic (v nadaljevanju: VAG).

(2) Rok začne teči šele, če sta bili zavarovalcu v celoti predloženi zavarovalna polica in dokumentacija iz odstavka 1 in če je bil pri izročitvi zavarovalne police pisno, to je z jasnim tiskanim zapisom, poučen o pravici do ugovora, začetku teka roka in njegovem trajanju. Dokazilo o dostopu do dokumentacije mora predložiti zavarovalnica. Šteje se, da je rok upoštevan, če je bil ugovor pravočasno poslan. Vendar pravica do ugovora ne glede na prvi stavek ugasne eno leto po plačilu prve premije."

11. Izvirna različica člena 5a VVG je bila spremenjena z začetkom veljavnosti 31. decembra 2007, vendar se očitno še vedno uporablja za precejšnje število pogodb o življenjskem zavarovanju, sklenjenih pred tem datumom.

12. V izvirni različici člena 5a VVG so bili uporabljeni nemški izrazi „widerspricht", „Widerspruchsrecht" in „Widerspruch". Ti izrazi se razlikujejo od tistih iz člena 15 Druge direktive o življenjskem zavarovanju (v kateri so bili navedeni izrazi „zurückzutreten", „zurücktritt" in „Rücktritts") in iz stavka „Ausübung des Widerrufs[-] und Rücktritt[s]rechts" v Prilogi II k Tretji direktivi o življenjskem zavarovanju.

13. V teh sklepnih predlogih se bom osredotočila na pojasnila, dana v tem postopku, o tem, kako je delovala izvirna različica člena 5a VVG, ne pa na morebitne odtenke pomenov izrazov „widerspricht", „Widerspruchsrecht" in „Widerspruch" v skladu z nemškim pravom. [9]

Dejansko stanje, postopek in vprašanje za predhodno odločanje

14. W. Endress je nameraval skleniti pogodbo o rentnem zavarovanju z zavarovalnico Allianz Lebensversicherungs-AG (v nadaljevanju: Allianz) z začetkom veljavnosti 1. decembra 1998.

15. W. Endress je prejel splošne zavarovalne pogoje in potrošniške informacije šele, ko mu je zavarovalnica Allianz poslala zavarovalno polico. Na podlagi ugotovitev pritožbenega sodišča, ki zavezujejo Bundesgerichtshof (v nadaljevanju: predložitveno sodišče), zavarovalnica Allianz, čeprav je s tem sprejela ponudbo W. Endressa, tega ni dovolj poučila o njegovih pravicah iz izvirne različice člena 5a VVG. [10]

16. Predložitveno sodišče zato navaja, da štirinajstdnevni rok, opisan v izvirni različici člena 5a VVG, ni začel teči.

17. Iz pogodbe je izhajalo, da je bilo treba plačati letno premijo za obdobje petih let. V skladu s splošnimi pogoji, ki so se uporabljali za pogodbo, je bila odkupna vrednost ob prekinitvi omejena na vrednost garancije v primeru smrti.

18. W. Endress je od decembra 1998 do decembra 2002 vplačeval zavarovalne premije. Dodatno zavarovalno premijo je očitno vplačal v letu 2004.

19. W. Endress je 1. junija 2007 odstopil od pogodbe z začetkom veljavnosti 1. septembra 2007. Zavarovalnica mu je septembra 2007 izplačala odkupno vrednost v znesku, ki je bil manjši od zneska premij z obrestmi.

20. W. Endress je z dopisom z dne 31. marca 2008 (in torej več kot eno leto po plačilu prve premije) uveljavil svoje pravice v skladu z izvirno različico člena 5a VVG. Trdil je, da pogodba ni bila veljavno sklenjena, in od zavarovalnice zahteval vračilo vseh premij z obrestmi (po odbitku odkupne vrednosti). Ni razvidno, kako in kdaj se je W. Endress seznanil s pravico iz izvirne različice člena 5a VVG in načini za njeno uveljavljanje.

9 — Glej točke od 28 do 32 spodaj.

10 — Glej točko 10 zgoraj.

21. Prvostopenjsko sodišče je zavrnilo zahtevek W. Endressa za dodatni znesek od zavarovalnice. Pritožbeno sodišče je zavrnilo njegovo pritožbo zoper ta sklep.

22. W. Endress je nato je vložil kasacijsko pritožbo pri Bundesgerichtshof, ki meni, da je rezultat kasacijske pritožbe odvisen od tega, ali Druga in Tretja direktiva o življenjskem zavarovanju nasprotujeta pravilu, v skladu s katerim je pravica zavarovalca iz izvirne različice člena 5a(2) VVG ugasnila eno leto po plačilu prve zavarovalne premije (v nadaljevanju: pravilo enega leta). V teh okoliščinah je to sodišče prekinilo odločanje in v predhodno odločanje predložilo to vprašanje:

„Ali je treba člen 15(1), prvi stavek, [Druge direktive o življenjskem zavarovanju] ob upoštevanju člena 31(1) [Tretje direktive o življenjskem zavarovanju] razlagati tako, da nasprotuje določbi – kot je člen 5a(2), četrti stavek, [VVG kot je bil v veljavi v času nastanka dejstev] – v skladu s katero pravica do odstopa ali ugovora ugasne najkasneje eno leto po plačilu prve zavarovalne premije, čeprav zavarovalec ni bil poučen o pravici do odstopa ali ugovora?“

23. W. Endress, Allianz, nemška vlada in Komisija so predložili pisna stališča in podali ustne navedbe na obravnavi 24. januarja 2013.

Presoja

Uvodne ugotovitve

24. Iz predloga za sprejetje predhodne odločbe je razvidno, da je W. Endress pred nemškimi sodišči trdil, da je pravilo enega leta v nasprotju z Drugo in Tretjo direktivo o življenjskem zavarovanju.

25. Zato bom preučila, ali sta Druga in Tretja direktiva o življenjskem zavarovanju nasprotovali določbi, kot je izvirna različica člena 5a VVG, v kateri je bilo navedeno pravilo enega leta, in če ji nista, bom preučila posledice te ugotovitve za obravnavano zadevo.

26. Čeprav izvirna različica člena 5a VVG ni več veljavna,[11] ta ureditev še vedno velja za precejšnje število pogodb o življenjskem zavarovanju. Sodba Sodišča v obravnavanem primeru lahko torej vpliva ne le na W. Endressa, ampak tudi na druge zavarovalce.[12] Upoštevna je lahko tudi za zavarovalce, ki so sklenili pogodbe o življenjskem zavarovanju na podlagi druge ureditve, in ne izvirne različice člena 5a VVG, če za pravico do odstopa od teh pogodb velja enako (ali podobno) pravilo enega leta.

27. Stališča, podana v obravnavani zadevi, so zagotovila zgolj razdrobljen opis nemškega zakona o življenjskem zavarovanju in posebnosti sklepanja in odpovedi pogodb o življenjskem zavarovanju take vrste, kot je opisana v izvirni različici člena 5a VVG.

28. Po mnenju predložitvenega sodišča se je ta ureditev uporabljala za pogodbe, sklenjene v skladu z modelom, ki ga imenujem „model zavarovalne police“. V skladu s tem pristopom je vloga prosilca za življenjsko zavarovanje pomenila ponudbo za sklenitev pogodbe, zavarovalnica pa je to ponudbo sprejela, tako da je prosilcu skupaj z zavarovalno polico poslala splošne zavarovalne pogoje in potrošniške informacije. Zdi se mi, da je bila pogodba sklenjena šele po poteku štirinajstdnevnega roka po prejemu teh dokumentov in pod pogojem, da prosilec v tem roku ni izrazil namere, da ga pogodba ne zavezuje. Zato je bila v skladu z nemškim pravom pogodbi v tem obdobju začasno odvzeta veljavnost. Če se prosilec v tem roku ni odzval, je bila pogodba sklenjena na dan, ko je prosilec prejel

11 — Glej točko 11 zgoraj.

12 — Postopek v več primerljivih zadevah pred Sodiščem še poteka: zadeva Gawelczyk, C-439/12, zadeva Krieger, C-459/12, zadeva Lange, C-529/12, in zadeva Merten, C-590/12.

zavarovalno polico, splošne zavarovalne pogoje in potrošniške informacije. Če zavarovalnica potencialnemu zavarovalcu teh dokumentov ni pravilno predložila, štirinajstdnevni rok ni začel teči. Po poteku enega leta od plačila prve zavarovalne premije pa zavarovalec ni več mogel izraziti namere, da ga pogodba ne zavezuje.

29. Vprašanje predložitvenega sodišča se nanaša zlasti na četrti stavek izvirne različice člena 5a(2) VVG, v skladu s katerim prosilec po poteku enoletnega roka od plačila prve zavarovalne premije ni več mogel izraziti svoje namere, da ga pogodba ne zavezuje, čeprav, kot poudarja predložitveno sodišče, zavarovalnica ni sporočila ustreznih informacij (kar zajema tudi prosilčevo pravico izraziti namero, da ga pogodba ne zavezuje) in zato štirinajstdnevni rok ni začel teči.

30. Predložitveno sodišče pravilo enega leta preučuje glede na določbe Druge in Tretje direktive o življenjskem zavarovanju, ki se nanašajo na pravico do odstopa po obvestilu o sklenitvi pogodbe ali na obveznost sporočanja nekaterih informacij prosilcu (tj. potencialnemu zavarovalcu) pred sklenitvijo pogodbe.

31. Ni jasno, ali je treba upoštevno nacionalno pravo razumeti tako, da se nanaša na pravico do *odstopa* v skladu s členom 15 Druge direktive o življenjskem zavarovanju ali na neko drugo pravico, ki jo ima prosilec, ki želi preprečiti *sklenitev* pogodbe o življenjskem zavarovanju, in ki v tej določbi ni obravnavana.

32. Na podlagi besedila izvirne različice člena 5a VVG je mogoče sklepati, da je ta določba predvidevala „Widerspruchsrecht“, medtem ko nemška različica člena 15 Druge direktive o življenjskem zavarovanju opisuje okoliščine, v katerih zavarovalec „zurücktritt“ („odstopi“), in nemška različica Priloge II k Tretji direktivi o življenjskem zavarovanju opredeljuje informacije, ki jih je treba sporočiti pred sklenitvijo pogodbe, kot da vključujejo „Ausübung des Widerrufs[-] und Rücktritt[s]rechts“. Nasprotno pa predložitveno sodišče s svojim vprašanjem prosi to sodišče, naj preuči „Rücktritts- oder Widerspruchsrecht“, za kar se zdi, da se nanaša (delno) na pravico, ki jo urejata Druga in Tretja direktiva o življenjskem zavarovanju, in na pravico, ki je predmet izvirne različice člena 5a VVG.

33. Da bi pomagala predložitvenemu sodišču, hkrati pa se izognila dokončnim stališčem glede pomena nemškega prava, bom zato ločeno obravnavala ti vprašanji: (i) ali sta Druga in Tretja direktiva o življenjskem zavarovanju nasprotovali pravilu, v skladu s katerim pravice do odstopa ni bilo več mogoče uresničevati po preteku več kot enega leta od plačila prve zavarovalne premije, ne glede na to, ali je bil zavarovalec obveščen o zahtevanih informacijah o pravici do odstopa, in (ii) ali sta Druga in Tretja direktiva o življenjskem zavarovanju, ne glede na pravico do odstopa v smislu člena 15 Druge direktive o življenjskem zavarovanju, nasprotovali sklenitvi pogodb o življenjskem zavarovanju na podlagi pogojev, opisanih v določbi, kot je izvirna različica člena 5a VVG? Prvo vprašanje temelji na predpostavki, da se je določba nacionalnega prava nanašala na pravico do odstopa v smislu Druge in Tretje direktive o življenjskem zavarovanju; drugo vprašanje predpostavlja, da se ni.

Ob predpostavki, da se je izvirna različica člena 5a VVG nanašala na pravico do odstopa: ali sta Druga in Tretja direktiva o življenjskem zavarovanju nasprotovali pravilu enega leta?

34. V skladu s členom 15(1) Druge direktive o življenjskem zavarovanju je rok za odstop začel teči z obvestilom zavarovalca o sklenitvi pogodbe. Ta začetna točka je temeljila na dveh predpostavkah: prvič, odstopiti je mogoče le od pogodbe, ki je bila sklenjena, in drugič, zavarovalec ne more uresničevati pravice do odstopa, če o njej ni bil pravilno in pravočasno obveščen. V skladu s členom 31 Tretje direktive o življenjskem zavarovanju je bilo treba prosilcu pred sklenitvijo pogodbe sporočiti ustrezne informacije, opredeljene v Prilogi II k tej direktivi.

35. Vendar pa člen 15 Druge direktive o življenjskem zavarovanju ni določal posledic za primer, če te informacije, kar je vključevalo podrobnosti o pravici do odstopa, pred sklenitvijo pogodbe niso bile pravilno posredovane.

36. Tudi v členu 31(1) Tretje direktive o življenjskem zavarovanju te posledice niso bile opredeljene in ni bilo navedeno, ali jih je treba določiti v skladu s pravom pristojne države članice. Člen 31(4) je zgolj določal, da mora pravo države članice urejati podrobna pravila za izvajanje tega člena in Priloge II.

37. Ali sta glede na navedeno Druga in Tretja direktiva nasprotovali temu, da bi država članica določila, da je bilo mogoče v okoliščinah, v katerih zavarovalcu niso bile (pravilno) poslane ustrezne informacije – skupaj s tistimi o pravici do odstopa – uresničevati pravico do odstopa le eno leto po plačilu prve premije?

38. Menim, da Sodišču ni treba izčrpno navajati posledic za primer, če se zahtevane informacije ne posredujejo. Države članice morajo prenesti Tretjo direktivo o življenjskem zavarovanju (zlasti člen 31), da bo skladna s pravom Unije, predvsem pa z načeli pravne varnosti, sorazmernosti in učinkovitosti.

39. Po mojem mnenju ni mogoče, da države članice sploh *ne bi* povezovale posledic s primerom, v katerem informacije niso sporočene. To bi zavarovalnici odvzelo vso spodbudo za to, da bi izpolnila obveznost sporočanja informacij in ne bi zavarovala potencialnega kupca življenjskega zavarovanja. Hkrati menim, da Druga in Tretja direktiva o življenjskem zavarovanju nista zavezovali držav članic, da bi predvidele neveljavnost pogodbe, če obveznost sporočanja informacij pred sklenitvijo pogodbe ne bi bila izpolnjena. Taka sankcija ne more biti vedno sorazmerno in učinkovito pravno sredstvo.

40. Tako na primer zavarovalnica ne sporoči vseh ali pomembnega dela informacij, naštetih v točki A Priloge II k Tretji direktivi o življenjskem zavarovanju. V tem primeru bi si bilo težko predstavljati, kako bi lahko prišlo do sklenitve pogodbe: ena pogodbenica ne bi imela vseh ali pomembnega dela bistvenih informacij v zvezi s to pogodbo.

41. Morda ne bi bile poslane le informacije o pravici do odstopa in podrobnosti v zvezi z njenim uresničevanjem, v zvezi z drugim pa bi bil potencialni kupec ustrezno obveščen. V tem primeru kupec ne bi bil seznanjen le s širšim varstvom, do katerega je bil upravičen na podlagi pravice do odstopa. Ne zdi se verjetno, da bi osebo, ki se je odločila, da bo sklenila pogodbo o življenjskem zavarovanju, odvrnilo od sklenitve te pogodbe, če bi vedela, da ima širše varstvo, ki ga zagotavlja pravica do odstopa. Država članica se lahko odloči, da je ustrezno pravno varstvo v tem primeru to, da zavarovalcu omogoči rok za uresničitev pravice, potem ko je bil pravilno obveščen o pravici do odstopa. Država članica se lahko prav tako odloči, da zavarovalcu zagotovi večje varstvo ali upošteva to, ali zavarovalec želi, da se pogodba razglasi za nično.[13]

13 — V zvezi z Direktivo Sveta 85/577/EGS z dne 20. decembra 1985 za varstvo potrošnika v primeru pogodb, sklenjenih zunaj poslovnih prostorov ((UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 15, zvezek 1, str. 31, v nadaljevanju: Direktiva o prodaji od vrat do vrat) primerjaj na primer sodbo z dne 17. decembra 2009 v zadevi Martín Martín, C-227/08, ZOdl., str. I-11939, točki 34 in 35. (Ta direktiva bo razveljavljena 13. junija 2014 z Direktivo 2011/83/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2011 o pravicah potrošnikov, spremembi Direktive Sveta 93/13/EGS in Direktive 1999/44/ES Evropskega parlamenta in Sveta ter razveljavitvi Direktive Sveta 85/577/EGS in Direktive 97/7/ES Evropskega parlamenta in Sveta (UL L 304, str. 64).)

42. V zvezi s pravico do odstopa v skladu z Direktivo o prodaji od vrat do vrat [14] je treba opozoriti, da je Sodišče v sodbi Heininger navedlo, „da potrošnik pravice do odstopa, če ni bil seznanjen z njo, ne more uresničiti“. [15] V tem primeru je šlo za nemško pravo, v skladu s katerim potrošnik, ki ni prejel potrebnih informacij, ni mogel uresničiti pravice do odstopa, dokler obe pogodbenici nista izpolnili obveznosti iz pogodbe, vendar je to lahko storil najpozneje leto dni po dnevu, ko je napovedal namero o sklenitvi pogodbe. Sodišče je prav tako navedlo, da razlogi pravne varnosti ne morejo upravičiti skrajšanja roka, v katerem je mogoče uresničiti pravico do odstopa, če predpostavljajo omejitev pravic, izrecno dodeljenih potrošnikom, da bi jih zaščitile pred tveganji, ki izhajajo iz tega, da so se kreditne institucije odločile sklepati pogodbe zunaj poslovnih prostorov. [16]

43. Med Direktivo o prodaji od vrat do vrat ter Drugo in Tretjo direktivo o življenjskem zavarovanju obstajajo pomembne razlike. S tem želim povedati, da stališče Sodišča v sodbi Heininger pomeni, da pravice potrošnikov ne smejo biti oslabljene, zato da ima pravno varstvo prodajalec, ki ni pravilno in pravočasno sporočil informacij potrošniku, kar bi slednjemu omogočilo, da bi uresničil pravico do odstopa v roku, ki ga je opredelil zakonodajalec Unije. [17]

44. Menim, da enaki pomisleki veljajo pri Drugi in Tretji direktivi o življenjskem zavarovanju.

45. Podobno kot potrošnik v okviru prodaje od vrat do vrat je zavarovalec šibkejša stranka v pogodbenem razmerju z zavarovalnico. Obveščen mora biti o učinkih te pogodbe, da lahko sprejme odločitev ob poznavanju vseh pomembnih dejstev o zavarovalnici in pogodbi, preden ga začne pogodba pravno zavezovati. Tako kot Direktiva o prodaji od vrat do vrat tudi Druga in Tretja direktiva o življenjskem zavarovanju nalagata obveznost zavarovalnici, da sporoči potrebne informacije. [18] Slednja stranka ne bi smela imeli možnosti, da se sklicuje na pravno varnost za odpravo stanja, ki je nastalo, ker ni izpolnila zahteve v skladu s pravom Unije o sporočanju opredeljenega seznama informacij. [19]

46. Dodajam, da se plačilo prve zavarovalne police lahko šteje za dokaz o tem, da se je zavarovalec nameraval zavezati s pogodbo na podlagi *informacij o tej pogodbi, ki so mu bile prej ali takrat posredovane*. Zaradi opustitve s strani zavarovalnice pa mu niso bile posredovane vse informacije, ki se štejejo za upoštevne za sklenitev pogodbe v skladu s pravom Unije.

47. Zavarovalec, ki ga zavarovalnica ni poučila o pravici do odstopa, lahko zanjo najbrž izve drugače, vendar zavarovalnica kljub temu ni izpolnila obveznosti, ki jo nalaga Tretja direktiva o življenjskem zavarovanju in se izvaja z nacionalnim pravom. Zavarovalnici ni dovoljeno sklicevanje na to opustitev (ob domnevi, da lahko dokaže, kdaj je bil zavarovalec seznanjen s pravico do odstopa) za utemeljitev, da je potekel rok za odstop. Pravna varnost se dovolj za to, da rok za odstop teče in poteče, zagotovi le, če lahko zavarovalnica dokaže, da je sporočila vse potrebne informacije.

48. Vendar to ne pomeni, da lahko zavarovalec odstopi, preden mu zavarovalnica sporoči informacije, če je ali bo poučen o pravici do odstopa kako drugače. To bi znova pomenilo, da se zavarovalnici dovoli, da izkoristi svojo opustitev sporočanja, zato da zavarovalcu odreče njegovo pravico.

14 — Glej opombo 13 zgoraj. Ob tem opozarjam, da zakonodajalec v teh različnih direktivah ni uporabil enotnega pristopa do obveznosti sporočanja informacij pred sklenitvijo pogodbe in pravice do odstopa; tudi delitev pristojnosti med Unijo in državami članicami ni opisana enotno. Zato sodne prakse Sodišča, ki vključuje Direktivo o prodaji od vrat do vrat, ni mogoče samodejno prenesti na Drugo in Tretjo direktivo o življenjskem zavarovanju: elemente, ki so specifični za zadevno direktivo, je treba razlikovati od tistih, ki se splošno uporabljajo.

15 — Sodba z dne 13. decembra 2001 v zadevi Heininger, C-481/99, Recueil, str. I-9945, točka 45; glej tudi točko 60 sklepnih predlogov generalnega pravobranilca Légerja v omenjeni zadevi Heininger; sodbo z dne 10. aprila 2008 v zadevi Hamilton, C-412/06, ZOdl., str. I-2383, točka 33, in zgoraj v opombi 13 navedeno sodbo Martín Martín, točki 25 in 26.

16 — Sodba *Heininger*, navedena v opombi 15 zgoraj, točka 47.

17 — Sodišče je sprejelo podobno utemeljitev v neki drugi zadevi, ki je vključevala Direktivo o prodaji od vrat do vrat, glede posledic, kadar potrošnik ni obveščen o pravici do odstopa: glej na primer sodbo z dne 25. oktobra 2005 v zadevi Schulte, C-350/03, ZOdl., str. I-9215, točki 100 in 101.

18 — Glej točko 8 zgoraj.

19 — Nemška vlada je glede vprašanja, ki ji je bilo postavljeno na obravnavi, potrdila, da je model police dajal prednost zavarovalnici.

49. Glede na navedeno lahko ugotovim, da sta člen 15 Druge direktive o življenjskem zavarovanju in člen 31 Tretje direktive o življenjskem zavarovanju nasprotovala temu, da država članica predvidi, da pravice do odstopa ni mogoče več uresničevati eno leto po plačilu prve premije, ne glede na to, ali je zavarovalnica pravilno in pravočasno obvestila zavarovalca o tej pravici. V skladu s tem pravilom rok za odstop poteče, ker je zavarovalec izpolnil svoje pogodbene obveznosti (s plačilom dolgovane premije) in čeprav zavarovalnica ni izpolnila zakonske obveznosti sporočanja informacij zavarovalcu. Tak rezultat bi bil absurden.

50. Ta ugotovitev lahko zadošča za pomoč predložitvenemu sodišču v obravnavani zadevi. Kljub temu bom na kratko preizkusila, ali je člen 15(1) Druge direktive o življenjskem zavarovanju nasprotoval temu, da država članica predvidi rok za odstop, daljši od 14 do 30 dni po obvestilu o sklenitvi pogodbe.

51. Menim, da je bilo v členu 15(1) Druge direktive o življenjskem zavarovanju jasno navedeno, da rok za odstop, ki se začne na dan obvestila o sklenitvi pogodbe, ne more biti krajši od 14 dni. Lahko pa traja od 14 do 30 dni. Člen 15(1) tako določa spodnjo in zgornjo mejo za rok za odstop, kar so lahko države članice določile v svojih zakonodajah. Spodnja meja je bila očitno namenjena zagotavljanju minimalnega varstva zavarovalcu. Pri zgornji meji se je zdelo logično, da zagotavlja pravno varnost zavarovalcu in zavarovalnici.

52. Kaj se zgodi, če pogodba o življenjskem zavarovanju ni bila sklenjena v skladu z zahtevami Druge in Tretje direktive o življenjskem zavarovanju? Zlasti če so bile informacije, opisane v členu 31 Tretje direktive o življenjskem zavarovanju, zavarovalcu poslane šele pozneje?

53. V tem primeru mora imeti zavarovalec, iz razlogov, ki sem jih že navedla, možnost odstopa od pogodbe v roku, ki se začne po posredovanju ustreznih informacij.

54. Ali bi moral zavarovalec imeti v tem primeru rok za odstop, daljši od zgornje meje, navedene v členu 15(1) Druge direktive o življenjskem zavarovanju?

55. Mislim, da ne.

56. Čeprav je člen 15 Druge direktive o življenjskem zavarovanju v takem primeru določil začetno točko roka za odstop,[20] menim, da nacionalno pravo ne more določiti, da ima zavarovalec pravico odstopiti od pogodbe po poteku roka, daljšega od zgornje meje, izrecno določene v tej določbi.

Ob predpostavki, da se izvirna različica člena 5a VVG ni nanašala na pravico do odstopa: ali sta Druga in Tretja direktiva o življenjskem zavarovanju nasprotovali sklenitvi pogodbe o življenjskem zavarovanju na podlagi te določbe?

57. Če bi predložitveno sodišče odločilo, da je bila pravica, opisana v izvirni različici člena 5a VVG, ločena od pravice do odstopa, opredeljene v členu 15 Druge direktive o življenjskem zavarovanju, je smiselno preučiti, ali sta Druga in Tretja direktiva o življenjskem zavarovanju nasprotovali temu, da država članica za sklenitev pogodbe o življenjskem zavarovanju sprejme model, kot je model police. Če je odgovor „ne“, je vprašanje za predhodno odločanje dejansko hipotetično.

20 — Glej točke od 34 do 49 zgoraj.

58. Obe direktivi [21] sta se uporabljali za sklenitev in odstop od pogodbe o življenjskem zavarovanju. Njune upoštevne določbe so se nanašale na pet različnih faz: (i) sestavljanje pogodbe; (ii) sklenitev pogodbe; (iii) obveščanje zavarovalca o sklenitvi; (iv) začetek roka za odstop po tem obvestilu in (v) morebiten odstop od pogodbe v tem roku.

59. Člen 31(1) Tretje direktive o življenjskem zavarovanju je v zvezi s fazo (i) določal, da je treba potencialnemu kupcu *pred sklenitvijo* pogodbe sporočiti informacije, naštete v točki A Priloge II k tej direktivi. Menim, da je bilo treba zavarovalca, da je lahko sprejel odločitev ob poznavanju vseh pomembnih dejstev, o tem obvestiti, *preden je izbral določeno zavarovalnico in pogodbo*. Namen te obveznosti sporočanja informacij je bil omogočiti, da potencialni kupec izbere pogodbo, ki najbolj ustreza njegovim potrebam in mu zagotavlja „jasne in točne informacije o bistvenih značilnostih produktov, ki so mu ponujeni, ter podrobnosti o organih, na katere je mogoče nasloviti pritožbe zavarovalcev, zavarovancev ali upravičencev pogodb“. [22] Te informacije so morale vključevati tudi podrobnosti o odstopu od pogodbe. [23]

60. Člen 15 Druge direktive o življenjskem zavarovanju je v zvezi s fazami od (ii) do (v) določal, da lahko zavarovalec po sklenitvi pogodbe in obvestilu o tem odstopi od pogodbe v omejenem roku za odstop. Jasno je, da ni mogoče odstopiti od pogodbe, ki še ni sklenjena, če ni ponudbe in sprejema, kar bi privedlo do sporazuma med strankama, ki bi ju zavezovala posebna pogodbena določila.

61. Iz tega izhaja, da je Druga direktiva o življenjskem zavarovanju v povezavi s Tretjo direktivo o življenjskem zavarovanju zahtevala, da se (potencialnemu) zavarovalcu *pred* sklenitvijo pogodbe posredujejo nekatere informacije in da se mu nato zagotovi rok od 14 do 30 dni za odstop *po* obvestilu o tej sklenitvi. Ti direktivi sta nasprotovali nacionalnim ureditvam, ki teh zahtev niso izpolnjevale.

62. Če bi nacionalno pravo dopuščalo, da se pogodba o življenjskem zavarovanju sklene tako, da se izključi pravilno in pravočasno sporočanje ustreznih informacij, kakor zahteva člen 31(1) Tretje direktive o življenjskem zavarovanju, se zdi, da bi ga ta direktiva onemogočala. Obveznost sporočanja informacij bi bila ogrožena, če bi bile te informacije posredovane *šele po tem, ko je zavarovalec dal svojo ponudbo in torej izbral zavarovalnico in pogodbo*.

63. Če je bil v pravu države članice določen rok, v katerem je prosilec lahko ugovarjal sklenitvi pogodbe, in je bilo navedeno, da v tem roku *pogodba še ni bila sklenjena*, potem ta rok očitno ni bil rok za odstop v smislu člena 15(1) Druge direktive o življenjskem zavarovanju, pravica do ugovora pa je bila del faze (i) (sestavljanje pogodbe), in ne katere od naslednjih faz.

64. V teh okoliščinah bi moralo pravo Unije določati, da je treba po poteku roka, v katerem bi prosilec izrazil namero o tem, da ga pogodba ne zavezuje (faza (ii)), obvestiti zavarovalca o sklenitvi pogodbe (faza (iii)) in o tem, da ima pravico do odstopa od pogodbe v roku po njeni sklenitvi (fazi (iv) in (v)), ki se je *razlikoval* od roka, v katerem je lahko ugovarjal sklenitvi pogodbe (faza (ii)). V nasprotnem primeru je videti, da je ob sklenitvi pogodbe rok za odstop že potekel.

21 — Člen 15 Druge direktive o življenjskem zavarovanju, kakor je bila spremenjena s Tretjo direktivo o življenjskem zavarovanju, in člen 31 Tretje direktive o življenjskem zavarovanju.

22 — Uvodna izjava 23 Tretje direktive o življenjskem zavarovanju.

23 — Glej točko 9 zgoraj.

Posledice

65. V sporu o glavni stvari med W. Endressem in zavarovalnico Allianz – oba sta zasebni stranki – se uporablja nemško pravo. Predložitveno sodišče mora to pravo razlagati tako, da zagotavlja skladnost s pravom Unije, zlasti z Drugo in Tretjo direktivo o življenjskem zavarovanju, ki sta se uporabljali ob sklenitvi pogodbe. V sporu med zasebnima strankama pa je jasno, da direktive ne morejo same ustvarjati obveznosti za posameznika, tako da se torej nanje proti temu posamezniku ni mogoče sklicevati. [24]

66. Sklepam, da je treba člen 15 Druge direktive o življenjskem zavarovanju in člen 31 Tretje direktive o življenjskem zavarovanju razlagati tako, da (i) nasprotujeta temu, da država članica določi, da pravice do odstopa ni več mogoče uresničevati eno leto po plačilu prve premije, ne glede na to, ali je zavarovalnica zavarovalca pravilno in pravočasno poučila o tej pravici, in da (ii) nasprotujeta temu, da država članica izključi, da je treba obvezne informacije sporočati (potencialnemu) zavarovalcu *pred* sklenitvijo pogodbe in da mu je treba zagotoviti rok od 14 do 30 dni *po* obvestilu o tej sklenitvi.

67. Vsak od sklepov ima lahko občutne posledice za stališče W. Endressa in zavarovalnice v postopku v glavni stvari.

68. Kakšne bodo te posledice, bo odvisno predvsem od tega, koliko lahko sodišče nemško pravo razlaga v skladu z Drugo in Tretjo direktivo o življenjskem zavarovanju. V zvezi s tem mora predložitveno sodišče v skladu s sodno prakso Sodišča „upoštevati celotno nacionalno zakonodajo pri presoji, koliko se ta lahko uporablja tako, da ne pripelje do rezultata, ki bi bil v nasprotju s tistim, ki se želi doseči z direktivo“. [25] To pomeni, da mora predložitveno sodišče uporabiti načine razlage, ki jih priznava nacionalno pravo, ki v nekaterih okoliščinah omogočajo tako razlago določbe nacionalne zakonodaje, da se izogne neskladju z drugo določbo notranjega prava ali da se zoži doseg te določbe, in sicer tako, da se jo uporabi le če je združljiva z zadevno določbo. [26] Hkrati je obveznost, da se pri razlagi in uporabi upoštevnih pravil nacionalnega prava sklicuje na vsebino direktive, „omejena s splošnimi pravnimi načeli, zlasti z načeloma pravne varnosti in prepovedi retroaktivnosti“, in „ne more biti podlaga za razlago nacionalnega prava *contra legem*“. [27]

69. Če rezultata, ki ga predpisujeta upoštevni direktivi, tako ni mogoče doseči, načeloma velja tudi, da mora nacionalno sodišče zavrniti nacionalno pravo [28], da mora – če pride do škode in če je ta škoda posledica kršitve obveznosti države članice – predložitveno sodišče „oškodovanim potrošnikom zagotoviti pravico do odškodnine v okviru nacionalnega prava o odškodninski odgovornosti“. [29]

24 — Glej sodbo z dne 5. oktobra 2004 v združenih zadevah Pfeiffer in drugi, od C-397/01 do C-403/01, ZOdl., str. I-8835, točka 108 in navedena sodna praksa.

25 — Sodba Pfeiffer in drugi, navedena v opombi 24 zgoraj, točka 115 in navedena sodna praksa.

26 — Prav tam, točka 116.

27 — Sodba z dne 4. julija 2006 v zadevi Adeneler in drugi, C-212/04, ZOdl., str. I-6057, točka 110 in navedena sodna praksa.

28 — Sodba z dne 19. januarja 2010 v zadevi Kücükdeveci, C-555/07, ZOdl., str. I-365, točka 51 in navedena sodna praksa.

29 — Sodba z dne 14. julija 1994 v zadevi Faccini Dori, C-91/92, Recueil, str. I-3325, točka 29, in nedavna sodba Adeneler in drugi, navedena v opombi 27 zgoraj, točka 112 in navedena sodna praksa.

Časovna omejitev učinkov sodbe Sodišča

70. Zavarovalnica Allianz je predlagala, naj Sodišče časovno omeji učinke svoje sodbe, če ugotovi, da sta Druga in Tretja direktiva o življenjskem zavarovanju nasprotovali nacionalni ureditvi, kot je pravilo enega leta.[30] V zvezi s tem zavarovalnica meni, da bi lahko sodba vplivala na več kot 108 milijonov pogodb, sklenjenih med letoma 1995 in 2007, v okviru katerih je bilo vplačanih za približno 400 milijard EUR premij.[31] Zavarovalnica Allianz navaja, da je sama v tem obdobju sklenila približno 9 milijonov takih pogodb in prejela za približno 62 milijard EUR premij.

71. Časovna omejitev učinkov sodbe je izjemen ukrep, ki ga je Sodišče uporabilo le, kadar (i) „je obstajala nevarnost hudih gospodarskih posledic zlasti zaradi številnosti pravnih razmerij, vzpostavljenih v dobri veri na podlagi predpisov, za katere se je štelo, da se veljavno uporabljajo“ in (ii) „kadar se je zdelo, da so bili posamezniki in nacionalni organi napeljani k ravnanju, ki ni bilo v skladu s predpisi Skupnosti zaradi objektivne in precejšnje negotovosti glede obsega določb Skupnosti, h kateri je morebiti prispevalo tudi ravnanje drugih držav članic ali Komisije“.[32] Finančne posledice same po sebi tega izjemoma uporabljenega ukrepa ne morejo utemeljevati.[33]

72. Menim, da v obravnavani zadevi ni dovolj elementov za utemeljitev časovne omejitve učinkov sodbe Sodišča. Sodišče nima dokaza glede verjetnosti, da bo prišlo do odstopa od pogodb o življenjskem zavarovanju, na katere lahko vpliva njegova sodba, glede nastalih ekonomskih stroškov za zavarovalnice ali obsega nevarnosti resnih ekonomskih posledic. Prav tako nisem prepričana, da so bili vsaj nacionalni organi zaradi „objektivne in precejšnje negotovosti“ glede zadevnih določb Unije spodbujeni, da ohranijo model police ali uporabijo plačilo prve premije kot začetno točko za izračunavanje zadevnega roka v skladu s pravilom enega leta.

Predlog

73. Ob upoštevanju zgornjih stališč predlagam, da Sodišče na vprašanje, ki ga je predložilo Bundesgerichtshof, odgovori tako:

Člen 15(1) Direktive Sveta 90/619/EGS z dne 8. novembra 1990 o usklajevanju zakonov in drugih predpisov o neposrednem življenjskem zavarovanju in določbah za olajšanje učinkovitega uresničevanja svobode opravljanja storitev ter o spremembah Direktive 79/267/EGS v povezavi s členom 31 Direktive Sveta 92/96/EGS z dne 10. novembra 1992 o usklajevanju zakonov in drugih predpisov o neposrednem življenjskem zavarovanju, ki spreminja direktivi 79/267/EGS in 90/619/EGS, je treba razlagati tako, da nasprotuje nacionalni določbi, v skladu s katero pravica do odstopa od pogodbe o življenjskem zavarovanju ugasne najpozneje eno leto po plačilu prve premije, ne glede na to, ali je bil zavarovalec pravilno in pravočasno poučen o tej pravici.

30 — Glej na primer podobno utemeljitev, ki jo je podala banka v sodbi Heininger, navedeni v opombi 15 zgoraj, točka 49.

31 — Glede na to, da je bilo leta 2010 število prebivalcev Nemčije ocenjeno na 82 milijonov, se težko strinjam s podatkom, da je bilo med letoma 1995 in 2007 sklenjenih več kot 108 milijonov pogodb o življenjskem zavarovanju.

32 — Sodba z dne 12. decembra 2012 v zadevi Forposta (prej Praxis) in ABC Direct Contact, C-465/11, točka 45 in navedena sodna praksa.

33 — Prav tam, točka 47 in navedena sodna praksa.